

Başvuru Tarihi: 09.07.2020
Kabul Tarihi: 29.11.2020

Araştırma Makalesi / Research Article

Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonunun Modern Ahilik Değerleri ile İlişkisi

İnan KAYNAK¹

Öz

Yardımlaşma ve dayanışma duygusu toplumsal hayat içerisinde önemli bir görev üstlenmiştir. Anadolu'nun fethinden sonra ahilik teşkilatının önemli katkılarından biri de esnaflar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı tesis etmiş olmasıdır. Bu çalışmada Malazgirt esnaflarının oluşturdukları yardımlaşma ve dayanışma organizasyonunun ahilik değerleri ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bu bağlamda Malazgirt'te faaliyet yürüten ve bu organizasyon içinde olan esnaflardan 63 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen verilerle Malazgirt esnafının yardımlaşma duygusu ile ahilik değerleri arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler neticesinde yardımlaşma duygusu ile ahilik değerleri arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ahilikle ilgili birçok araştırma vardır. Fakat bir bölgedeki esnafların yardımlaşma duygusu ile ahilik değerleri arasında ki ilişkiye yönelik çalışmaya rastlanılamamış olması bu çalışmanın özgün yönüdür.

Anahtar Kelimeler: *Malazgirt, Organizasyon, Yardımlaşma ve Dayanışma, Ahilik*

The Relationship Between Malazgirt Tradesmen Solidarity Organization and Modern Akhi Values

Abstract

Sense of solidarity and cooperation have a significant role in social life. One of the important contributions of the Akhi community that became institutionalized after the conquest of Anatolia was that it established solidarity and cooperation among tradesmen. In this study, the relationship between the solidarity and cooperation organization created by the tradesmen in Malazgirt and values of Akhism was investigated. In this context, a survey was carried out with 63 tradesmen working in Malazgirt and are involved in this organization. With the data obtained, a correlation analysis was conducted to measure the relationship between the solidarity and cooperation sense of the tradesmen in Malazgirt and the Akhi values. As a result of the analysis, a strong relationship was found between the sense of cooperation and the Akhi values. There are many studies about Akhism. However, the original aspect of this study is that no study was encountered on the relationship of the solidarity sense of tradesmen in a region and the Akhi values.

Keywords: *Malazgirt, Organization, Solidarity and Cooperation, Akhism/ The Akhi Organization*

¹ Öğr. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Malazgirt MYO Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, i.kaynak@alparslan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9944-1540>

Giriş

Toplumsal hayat insana birtakım görev ve sorumluluklar yükler. Bu sorumlulukların en mühimlerinden biri yardımlaşma ve dayanışmadır. İslam dini yardımlaşmayı hayatın merkezine koyarak bu faaliyeti dini ve ahlaki bir zaruret saymıştır (Kıyak, 2017:2500). Ortaçağın esnaf birlikleri, devletin öncülüğünde kurulmamış, esnafların karşılıklı dayanışmaları ilkesinden doğmuş (İleri, 2019:206), devlet kurumları ile vatandaşlar arasındaki sorunların giderilmesi için çözümler geliştirmiştir (Doğan, 2015:29). Gelişmek isteyen toplumlar kendi bünyelerindeki yetenek ve kabiliyetlerinin farkına vararak bunları kurumlaştırmalıdır (Tekin, 2006:220).

Kentlerdeki geleneksel toplum yapılarının 1950 li yıllardan itibaren değişmesi, toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan birtakım sorunlarla baş başa kalmasına neden olmuştur. Bu sorunlar yeni dayanışma sistemlerine daha fazla ihtiyaç duyulması sonucunu doğurmuştur. Bu sorunlarla başa çıkmak için yerel yönetimler, dernek ve vakıflar ile sivil toplum kuruluşları bazı çalışmalar yapmaktadırlar (Topçuoğlu ve Aksan, 2013:251-252). Bu çalışmalar genelde bireysel bazda veya hane bazında kalmaktadır. Esnaf ve sanatkârları destekleyici çalışmalar genellikle kamu bankalarınca veya Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifinin sunduğu düşük faizli ve geri ödemeli kredilerle sağlanmaktadır. Nüfusu 20 bin civarında olan Malazgirt ilçe merkezindeki esnafların iş hacimleri nüfusla doğru orantılı olarak çok fazla olamamaktadır.

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu topraklarını kalıcı olarak yurt edinen Türklerin İslam inanç sistemiyle oluşturduğu bazı kurumların Malazgirt'in mevcut sorunlarına nispeten çözüm üretecek etkilerinin olduğu gözlemlenmektedir. Anadolu da kalıcı olmak için oluşturulan Ahilik müessesesi o tarihlerde esnafların yardımlaşması ve dayanışmasına öncülük etmiştir. Ahilik benzeri güncel uygulamalar esnafları olumsuz durumlara karşı koruma niyetiyle oluşturulmuştur. Modern dünya da kapitalizmle ortaya çıkan iktisadi ve sosyal sorunlara bu ve benzeri kurumlar vasıtasıyla çözümler bulunabilir (Masca ve Karagül, 2017:3).

Bu çalışma ile Malazgirt esnaflarının kendi aralarında oluşturduğu bir yardımlaşma modelinin modern ahilik değerleri ile ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ilçede faaliyet yürüten ve bilgilerine Muş Ticaret ve Sanayi Odası ve Esnaf Sanatkarlar Odasına kayıtlı esnaflardan bu yardımlaşma ve dayanışma organizasyonuna girenlerle

anket yapılmıştır. Anket sonuçlarıyla elde edilen istatistiki bulgular spss programı yardımıyla analiz edilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Malazgirt

Malazgirt, Doğu Anadolu Bölgesi, “Yukarı Murat-Van Bölümü” orta kesiminde yer alır (Kıranşan ve Şengün, 2017:150). Muş iline bağlı bir ilçe olan Malazgirt’in yüzölçümü yaklaşık 1.534 km²’dir. Murat nehrinin suladığı Malazgirt ovası güneyde Süphan Dağı ile Van Gölünden ayrılmaktadır. Ovada sulu ve susuz tarım yapılmakla birlikte başlıca geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır (Atlıhan ve Burhanlı, 2018:45). Tarım makinaları üreten işletmeler ilçenin sanayi kuruluşlarıdır. Ayrıca çeşitli sektörlerde faaliyet yürüten birçok hizmet işletmesi bulunmaktadır.

Anadolu, tarih boyunca birçok dini inancı, devleti ve milleti barındırmış ve farklı kültürlerle sahiplik etmiş bir coğrafyadır (Bezer, 2014:21). Malazgirt’in tarihi önemi bin yıla yaklaşan Anadolu hâkimiyetiyle Türkiye Cumhuriyeti’nin başlangıcını oluşturmasıdır (Arık, 2016:249). Malazgirt zaferi ile sadece bir zafer elde edilmiş değildir. Halife Hz. Ömer’le birlikte bölgede Müslümanların hâkimiyetleri olmuştur. Bu süreç beraberinde bölgenin yapısının tedrici olarak değişimini getirmiştir (Eser, 2013:45). Anadolu’nun nihai fethinden önce müteaddit akınlar Türkmen beyleri ve komutanları tarafından gerçekleştirilmiştir (Tülücü, 1999:269). Sultan Alparslan ile bu akınların sayısı artmış, Malazgirt zaferine kadar Anadolu da Türklerin varlığı hissedilir hale gelmiştir (Demir, 2017:243). Türk tarihinin en mühim hadiselerinden biri şüphesiz Malazgirt Muharebesidir. Bu muharebe hicri 463, miladi 1071 yılında Selçuklu Hükümdarı Muhammed Alparslan ile Bizans imparatoru olan IV. Romanos Diogenes arasında olmuştur (Muhammedî, 2013:1). Bizans’ın Konstantinopolis’i patriklik konumuna getirmesi, Latin-Grek çatışmasına yol açmış ve Roma ile dini açıdan sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Bu soruna ilaveten giriştikleri savaşlar ile ekonomik ve askeri açıdan çıkmaza girmiş olan Bizans, çıkışı Türkler karşısında bir zafer de görmektedir (Demir, 2017:243). İstihbarat teşkilatını lağvetmiş Sultan Alparslan Halep önlerindeyken Romanos Diogenes 200 bine yakın kişiden müteşekkil ordusuyla Doğu Anadolu’ya varmak üzeredir (Bilindir, 2019:5). Gelişmelerden geçte olsa haber alan Sultan Alparslan Türk, Kürt ve Araplardan oluşan ordusu ile Romanos Diogenes karşısında yerini almaya çalışmıştır (Demir, 2017:250). Muharebe günü beyaz elbise giyininip askerlerine Cuma namazını kıldırarak Sultan “ölürsem

kefenim üzerimdeki beyaz elbisem olsun”, “gitmek isteyen gidebilir, burada emir veren ya da yasaklayan bir hükümdar yok” diyerek dindar ve civanmert bir hükümdar olduğunu göstermiştir (Kıran, 2020: 406). Sultan Muhammed Alparslan savaşa çok öncesinden hazırlıklar yapıp, stratejiler belirleyip ordusunu toplayarak gelmemiştir. Buna rağmen muharebe alanında kendi ordusunun dört katı büyüklüğündeki Bizans ordusunu hezimate uğratarak Anadolu'nun kapılarını Türklere ve Müslümanlara açmıştır (Bilindir, 2019:5). Türkler tarih boyunca birçok devlet kurmuştur. Bu devletlerin en mühim olanlarından birisi hiç şüphesiz Anadolu'nun yurt edinilmesini sağladığından dolayı Anadolu Selçuklu Devleti'dir (Batır, 2018:265). Türkler Anadolu da sadece siyasi olarak değil, sosyal, kültürel ve dini bakımdan da hâkimiyet kurmuşlardır. Müspet ve dini ilimlerle alakalı çalışmalar yapmış gözlemevi, medrese ve şifahaneler kurmuşlardır. Ayrıca kervansaray, han ve hamamlar yaptırarak bölgede ticari faaliyetlerin yürütülmesini kolaylaştırmaya çalışmışlardır (Arık, 2016:248).

Çağlar boyunca birlik olamamış toplumların birliklerini sağlamış toplumlarca sömürüldüğü tarihi bir gerçektir (Akgöz ve Ercan, 2017:55). İslam inancı, Türk ve Anadolu toplumlarından aldığı değerleri sentezleyerek (Kavi, 2015:116), uzun yıllar birlik, beraberlik ve yardımlaşmanın iyi bir örneği olan ahilik, Anadolu topraklarında bazı uygulamalarla varlığını halen sürdürmektedir (Yıldız Altın, 2018:156)

1.2. Ahilik

Ahilik, sosyal hayat içinde birçok yönü olan bir sistemdir. Bu sistemi anlamak ahilikle ilgili yapılan tanımlamalara göz atmakla mümkün olabilir (Kılınç, 2012:64). Ahiliğin etimolojik incelemesinde kelimenin Arapça “ehi” yani kardeş kelimesinden (Kabakçılı, 2011:300), diğer bir iddia ise Divânı Lügati't-Türk'te yiğit, cömert, eli açık anlamlarına gelen “akı” kelimesinden türediğidir (Masca ve Karagül, 2017:3).

11. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya yerleşen Türklerin kurmuş olduğu bu sistem kimi yazarlarca İslami bir örgütlenme modeli olan “fütüvvet” sisteminin devamı (İleri, 2019:218), kimi yazarlarca Türklere özgü bir yapı (Arı, 2008:40), kimilerine göre de Bizans ve batı toplumlarında görülen lonca teşkilatlarının devamı olduğu ileri sürülmüştür (Aydemir, 2019:4). Kaynağını batı olarak gören görüşe göre Ahilik, Yunanca “işinin eri”, usta işçi” veya “zanaatkar” anlamlarına gelen “demiourgoların” Türklerde değişme uğramış şeklidir (Kılıçkaya, 2010:74) Spekülatif davranış ve serbest rekabeti esas alan bu teşkilatlardan farklı olarak ahilik, yardımlaşma ve dayanışmayı esas alarak bu kurumlardan

farklılaşmaktadır (Öztürk, 2002:7). Diğer yaklaşıma göre; Anadolu da, Balkanlarda ve Kafkaslarda yaşayan Türklerin saygılı, yardımsever, işini seven, ahlaki ilkelere bağlı ve çalışmayı ibadet kabul eden esnafların kurduğu Türk teşkilatının Ahilik teşkilatı olduğu ifade edilmektedir (Erdem ve Yiğit, 2010). Ahiliğin İslami fütüvvet anlayışından doğduğunu ileri süren görüşe göre ise ahiliğin teşkilat haline gelmesinden önce Anadolu dışında “ahi” unvanına sahip mutasavvıflara rastlanılmıştır (Hacıgökmen, 2012:270). Bilindiği üzere Türkler Müslümanlığı daha çok İran aracılığıyla tanımışlardır. Anadolu da ahilik teşkilatının kurulmasından önce İran da ahi ismini kullananların olması bu savı güçlendirmektedir (Ceylan, 2018). Diğer toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da İslam inancı, birçok özgün kurumun kurulmasını sağlamıştır (Ustakara, 2019:1171).

İslam ülkelerinde manevi esaslara bağlı genç, yiğit ve cömert fütüvvet erleri esnaf birlikleri oluşturmuşlardır. Bu birlikler Anadolu’da da teşkilatlanmış ve ahiliğe zemin hazırlamıştır. Fütüvvet nameler ise ahilikle ilgili temel bilgi kaynakları olmuştur (Karaca, 2015:91). Ahiliği tanımlayan ve yol gösterici olarak kullanılmış olan Fütüvvet nameler (Karatop ve Kubat, 2018:357), İslam dininin temel bilgi kaynaklarından istifade edilerek kişilerin (ahilerin) dünya ve ahiret mutluluğunu kazanmalarını sağlayacak şekilde (Kıyak, 2017), Türklerin toplumsal değerlerine, örf, adet ve geleneklerine uygun olacak şekilde hazırlanmıştır (Yüksel, 2016:490).

Abbasi Halifesi olan Nasır Lidinillah, 1182 yılında fetaların şeyhi Şeyh Abdülcebbar’ın eliyle fütüvvet giysisini giymiş ve fütüvvet şerbetini içmiştir. Ayrıca Fütüvvet name hazırlatarak diğer Müslüman ülkelere bu teşkilata girmelerini tavsiye etmiştir (Andaç, 1994:2). Bu çağrıya cevap veren Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Gıyâseddin Keyhüsrev, hocası olan Mecdüddin İshak’ı halifenin yanına göndermiştir. Halifenin izni ile Muhyiddin-i Arabî, Evhadüddin-i Kirmânî ve Şeyh Nasîrüddin Mahmud Anadolu’ya gönderilmiştir. Alâeddin Keykubad döneminde ise Şehâbeddin Sühreverdi’nin fetaların faaliyetlerine katılımıyla Ahilik teşkilatının kuruluşu için önemli sayılacak adımlar atılmıştır (Akgündüz, 2014:11).

Ahilik teşkilatının kurucusu, fikir babası ve esnaf ve sanatkarların önderi olarak kabul edilen ve asıl ismi Şeyh Nasıruddin Ebul-Hakayık Mahmud bin Ahmed el-Hoyi olan Ahi Evran (Düşükcan ve Başdaş, 2019:867), Orta Asya dan göçmüş Türkmen bir ailenin çocuğu olarak İran’ın Hoy kentinde doğmuştur (Erdem, 2019:213). Horasan da Yesevi Tarikatında, Fahreddin-i Razi’nin tedris halkasında dersler alan (Karatop ve Kubat,

2018:357) Ahi Evran, Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah'ın Anadolu'ya gönderdiği Evhadüddin-i Kirmânî ile tanışmış fikirlerinden etkilenmiş ve hatta daha sonra Evhadüddin-i Kirmânî'nin kızı ile evlenmiştir (Aydın, 2016:43). Kayseri ye yerleşerek debbağlık yapan Ahi Evran, esnaf ve sanatkarları bir birlik altında toplayarak ahilik teşkilatının kurulmasını sağlamıştır (Özköse, 2011:8). Ahilik teşkilatını özgün bir kurum olarak ortaya çıkması (Dem ve Akça, 2004:356), fütüvvetle çok eski geçmişinden ve etkileşimden dolayıdır (Öger, 2019:9) ve ahilik fütüvvetçiliğin değişmiş ve gelişmiş bir şeklidir (Andaç, 1994:2).

13. yüzyılda kurulan ahi teşkilatı Anadolu'nun hemen her yerinde hatta köylere kadar kısa bir süre içinde yayılma imkanı bulmuştur (Gündüz, 2012:40). Ahilik teşkilatının tüm Anadolu'ya yayılmasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki dini sebepler ikincisi ise iktisadi sebeplerdir (Şengül, 2017:15). İslami ticaret anlayışına sahip olan ahiler gündüz çalışıp akşamları hep beraber tekkede yemek yer, haksızlıklara karşı mücadele eder, kendi içlerinde de kurallara aykırı davrananları yargılayarak cezalandırırlardı (Özköse, 2011:13). İslam inancının el emeğiyle geçinmeyi kutsal sayması aslında herkese açık olan bu teşkilatın daha çok esnaflardan oluşmasını sağlamıştır (Cora, 2017:5). Orta Çağ süresince Anadolu'nun sosyal hayatında önemli fonksiyonları yerine getirmiş olan Ahilik teşkilatı (Koçak ve Gürün, 2015:132), özünde güçlü ahlak kurallarını barındırmaktaydı (Karaman, 2014:101). Üyelerin, tutum ve davranışları mesleki ahlâka uygunluk açısından değerlendirilir, idareciler tarafından sıkıca denetlenir, kurallara aykırı davrananlara ders olması için ve diğer kişilere de ibret olacak biçimde cezalandırılırdı (Bayram, 2012:92). Mesleğinde çok mahir olmasına rağmen ahlaki prensiplere önem vermeyen biri meslekten çıkarılırdı (Sancaklı, 2010:7). Ahilik ahlakı ile ilgili fütüvvet namelerinde altı maddeden bahsedilmiştir. Bu maddelere göre ahinin üç şeyi bağlı, üç şeyi de açıktır. Ahinin ağzı günaha, eli zulme ve gözü harama kapalıdır. Misafire evi, aç olana sofrası ve ihtiyacı olana kesesi açıktır (Aydın, 2016:45). Tüm bu maddelerin İslam inanç sisteminden esinlendiği anlaşılmaktadır.

Anadolu ya ilk göçenler yeni toprakları savunmak ve kırsalda hayatlarını sürdürmek için çalışırken daha sonra gelenler yeni medeniyetin inşası için gerekli olan iktisadi bilgi ve sermayeye sahip kişilerdi (Erdem, 2019:212). Eski yörelerinden elde ettikleri iktisadi yeteneklerini Anadolu da elde ettikleriyle birleştiren ahiler, büyük bir medeniyet inşasına girişmişlerdir. Bu teşkilat ahilerin geçimlerini temin etmelerini sağlayan düzenlemelerle birlikte yeni yerlerinde kalıcı olmalarını da sağlayacaktı (Erdem,

2019:210). Ahiler Anadolu'ya sonradan gelenleri ağırlamış, sanatı olanlara dükkanlar açmış zaviye ve müştemilatındaki evlerle yeni şehirlerin oluşmasını sağlamışlardır (Öztürk, 2002:3).

Düzenli bir idare ve yönetim anlayışına sahip Ahi teşkilatlarında (Karaman, 2014:98), hiyerarşik bir yapı vardı (Öger, 2019:147). Kırşehir de bulunan Ahi Evran tekkesi şeyhi, teşkilatın tepesinde yer almaktaydı. İllerde Kırşehir de ki şeyhe bağlı ahi piri "Ahi Babalar" vardı. Zanaat gruplarının başı olanlarda Ahi babalara bağlıydılar. Zanaatkarla irtibatı sağlayan ahi babanın yardımcısına da Yiğit başı veya Server denilmekteydi (Masca ve Karagül, 2017:3). Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük öneme sahip Ahiliğin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önemli katkılar olmuştur (Yücel vd., 2019:195). Ahiler "nizam-alem" gayesiyle teşkilatlanmış olmakla beraber (Sancaklı, 2010:24), pazarda hammaddenin temini, işlenmesi ve satımı gibi tüm süreçleri bir takım kurallara bağlamıştı (Gündüz, 2012:38). Ahi teşkilatı ekonomik düzen sağlamakla birlikte sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı da temin etmiştir (Durak, 2016:111). Ahi birliklerinde esnaf sandığı, esnaf kesesi veya orta sandığı gibi isimleri olan dayanışma sistemi bu birliklerin en önemli özelliklerinden biridir (Bayram, 2012:88). Bu dayanışma modeli üyeleri tefecilerden korunmuş, ihtiyacı olana sermaye sağlanmış ve çalışamayacak durumda olanların maişeti giderilmiştir (Yüksel, 2016:496).

Bir halk, toplum olarak dünya sahnesine çıktığı coğrafyayı bilse, orayı yücelterek dünyaya tanıtır. Herkesin görebilmesi adına bir ziyaretgâha çevirir. Son zamanlarda bir takım çalışmalar yapılmış olsa da Malazgirt'in kaderine terk edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Arık, 2016:249).

1.3. Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonu

Malazgirt esnaflarından bazıları yaklaşık on yıl önce Ahilik benzeri bir oluşum başlatmışlardır. Ahiliğin birçok yönü varken Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonu katılımcılarını finansal açıdan desteklemektedir. Ahilikten farklı olarak sadece esnafların katılabildiği bir organizasyondur. Ahilerin teşkilatlanması esnafların zanaatlarına göre oluşturduğu gruplar şeklinde olmuştur. Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonu da Ahilik teşkilatındaki esnaf gruplaşmasına benzer şekilde on farklı grup oluşturmuşlardır. Bu gruplarda ki üyeler belirlenen miktarda ve günlük olarak ödeme yapmaktadırlar. Gruplardaki üyelerin ödemelerinin tahsili için ücret mukabilinde bir kişi çalıştırılmakta hatta bu kişi tüm süreçleri organize etmektedir. Bu dayanışma modelinde herkes ödemiş

olduğu miktar kadar destek alabilmektedir. Destek alabilmek için düzenli ödeme yapma şartıyla birlikte belirlenmiş takvim gününü beklemek gerekmektedir. Çek, Senet ödemesi, düğün, nişan, taziye, vb. bazı özel durumu olan esnafın takvim gününden önce destek alması mümkün olabilmektedir. Erken desteklemeden yararlanabilme yine düzenli ödeme yapmış olmakla birlikte diğer üye esnafın rızası şartına bağlanmıştır. Bu dayanışma modelinde özellikle işleri zora girmiş tefeci tehdidi altındaki esnafa daha fazla kolaylık sağlanarak esnafın tefecilerin eline düşmesi önlenmektedir. Bu yönüyle de Malazgirt esnaf dayanışma organizasyonu ahiliğin sosyal yönü olan ahilerin tefecilerden korunmasına yönelik faaliyetine benzerlik göstermektedir. On yıla yakın bir süredir başarılı bir şekilde yürütülen bu organizasyona her geçen gün yeni esnaf katılmakta ve katılımcılarının memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu sebeplerden dolayı Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonunun uzun yıllar devam edeceği öngörülmektedir.

2. Yöntem

Araştırmanın temel amacı yüzyıllarca Anadolu topraklarında varlığının başarılı bir şekilde sürdürmüş olan Ahilik teşkilatının, Malazgirt esnafı tarafından oluşturulan Malazgirt esnaf dayanışma organizasyonu ile olan ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmayı yapmak için anket yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın ana kütlesini Malazgirt ilçesinde faaliyet gösteren Muş Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odasından bilgisi alınan ve Malazgirt esnaf dayanışma organizasyonuna katılan 140 esnaf oluşturmaktadır. Bilgi toplamak için iki ölçekten uyarlanmış ve demografik sorular dahil toplam 33 sorudan oluşturulmuş anket kullanılmıştır. Anketin uygulanması için T.C. Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 24/06/2020 tarihli ve 7 sayılı toplantısında alınan 16 nolu karar ile araştırma izni alınmıştır. Verilerin elde edilmesi için yüz yüze anket yöntemi uygulanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm 5 adet demografik soru içermektedir. İkinci bölüm esnafın dayanışma durumlarını ölçmeye yönelik hemşirelerde meslektaş dayanışma ölçeğinden uyarlanmış 7 soru, son bölüm ise esnafın ahilik değerleri ile ilişkisini ölçmeye yönelik Modern ahilik ölçeğinden uyarlanmış 21 sorudan oluşmaktadır. Demografik sorular açık uçlu sorular şeklinde hazırlanmışken, “Malazgirt esnaf dayanışma organizasyonu devam etsin mi?” sorusu Evet/Hayır/Kararsızım olacak şekilde düzenlenmiştir. İkinci ve üçüncü bölümdeki sorular 5’li Likert şeklinde düzenlenmiştir. Bayram (2004)’a göre $\alpha= 0,05$ için 0,10 örneklem hatası ile evren büyüklüğünün 500 olduğu durumlarda örneklemin en az 55 kişi olması

gerekmektedir (Bayram, 2004:123). Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayandığından 65 esnafla anket yapılabilmiş, 2 anket eksik ve hatalı olmasından dolayı araştırmadan çıkarılmıştır.

Ankete katılanlardan elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik programında analize tabi tutulmuştur. Araştırma ile ilgili verilere geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Sonraki adımda korelasyon analizi yapılmıştır.

2.1. Ölçüm Araçları

Hemşirelerde Meslektaş Dayanışması Ölçeği: Hemşirelerde Meslektaş Dayanışması Ölçeği Alpar (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 3 boyuttan oluşmaktadır. Esnaflara uygulanabilirliğinden dolayı “duygusal dayanışma”, alt boyuttan 6 ifade uyarlanarak kullanılmıştır. Ölçekte meslektaş ifadeleri esnaflar olarak düzenlenmiştir. Esnaf arkadaşlarıma saygı duyarım, dürüst davranırım, güvenirim, hoş görülme davranırım ve çatışmalarda uzlaştırıcı olurum ölçekte kullanılan bazı ifadeleri oluşturmuştur. Çalışmada kullanılan bütün maddelerin güvenilirlik katsayısı $\alpha = ,609$ ’dur.

Modern Ahilik Ölçeği: Modern Ahilik ölçeği Battal ve Durmuş (2017) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 6 boyuttan oluşmaktadır. Araştırmamız için uygun olan “İyi Ahlaklı Olma”, “Yardımsever ve Hoşgörülü Olma”, “Selim Olma”, “Oportünist (Fırsatçı) Olma” ve “Makyevelist Olma” alt boyutlarından toplam 21 ifade uyarlanarak kullanılmıştır. Bir Esnaf iyi huylu ve güzel ahlaklı olmalıdır, bir esnaf cömert, ikram eden ve kerem sahibi olmalıdır, bir esnaf dedikodu yapmamalıdır, bir esnaf bütün ürünlerini satmalı ve sadece karını düşünmelidir ve bir esnaf iyi bir insan olmasa da öyleymiş gibi gözükabilir araştırmada kullanılan ifadelerden bazılarıdır. Çalışmada kullanılan bütün maddelerin güvenilirlik katsayısı $\alpha = ,833$ ’dur.

2.1.1. Kavramların İlişkisi ve Hipotezler

Anadolu’nun Selçukluların hakimiyetine girmesinden sonra 13. yüzyılda kurulan ahiliğin (Gündüz, 2012:40), içtimai ve ticari hayata birçok katkısı olmuştur (Şengül, 2017:15). Ahilik, ticari hayatta üyelerini tefecilerden korunmuş, ihtiyacı olana sermaye sağlanmış ve çalışmayacak durumda olanların maişetini gidermiştir (Yüksel, 2016:496). Ticari hayatta ki bu katkılarına ilaveten içtimai hayatta da sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı temin etmiştir (Durak, 2016:111). Cumhuriyetin ilanından yarım yüzyıl sonra

köyden kente başlayan göç beraberinde birçok sorun getirmiştir. Bu sorunlar yeni dayanışma sistemlerine daha fazla ihtiyaç duyulması sonucunu doğurmuştur. Bu sorunlarla başa çıkmak için yerel yönetimler, dernek ve vakıflar ile sivil toplum kuruluşları bir takım çalışmalar yapmaktadır (Topçuoğlu ve Aksan, 2013:251-252). Birçok yönden ahilik teşkilatının esaslarına benzeyen bu çalışmalar ahi teşkilatının başarısından uzaktır. Ahilik ve dayanışma ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda Yücel (2019), birçok faydası görülmüş ahilik teşkilatı günümüzde topluma hizmet için rol model oluşturabilecek bir yapısının olduğu sonucuna varmıştır. Yüksel (2016)' e göre Ahilik sistemi esasları günümüz şartlarına uygulanması durumunda sosyal politika sorunlarının çözümünde bir yöntem olabileceğini tespit edilmiştir. Akgöz ve Ercan (2017)' a göre ahiliğin modern yansıması olan kooperatifçilik ülkemizin önemli ticari sorunlarının çözümü için etkili olacağını savunmuşlardır. Koçak ve Gürün (2015) ahiliğin geçmişteki misyon ve değerlerle günümüzde yaşatılmasının günümüz kurumsal yapılarına faydalı olacağı sonucuna varmışlardır. Okumuş vd., (2018)'ne göre araştırmaya katılan esnafların ahilik teşkilatıyla ilgili çok fazla bilgilerinin olmamasına rağmen iş ve işlemlerinde ahiliğin ilke ve esasların göre hareket ettiklerini tespit etmişlerdir. Düşükcan ve Başdaş (2019) Ahiliğin ilke ve esaslarını uygulayan kobilerin başarılı olduklarını tespit etmiştir. Soysal ve Tan (2013)'ın yaptığı çalışmada esnafların ahilikle ilgili çokta bilgi sahibi olmasa da ahilik değerlerini yaşatmaya çalıştıkları sonucuna varmıştır. Uğurlu vd., (2015)'nin çalışmasında, turizm işletmelerinin uyguladığı toplam kalite yönetimi anlayışındaki müşteri ve çalışan memnuniyeti, hizmet ve üretim standartları, iş ahlâkı ve etiği gibi konuların Ahilik anlayışına paralellik gösterdiğini tespit etmişlerdir. Yeşil ve Aslanderen (2017)'in yaptığı çalışmada katılımcıların ahilik değerlerine kısmen sahip olduğu ve bu değerleri yaşatmaya çalıştıkları sonucuna varmışlardır. Durmuş (2019)' un yöneticilerin karar verme stilleri ile ahilik değerleri çalışmasında yöneticilerin ahilik değerlerinden iyi ahlaklı ve vicdanlı davrandıkları sonucuna varmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda Malazgirt esnaf dayanışma organizasyonunun modern ahilik değerleri ile olan ilişkisini ortaya koymaya yönelik olarak yaptığımız araştırmanın hipotezleri modern ahilik değerleri ışığında aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H₁: Malazgirt esnaf dayanışması ile iyi ahlaklı olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Malazgirt esnaf dayanışması ile yardımsever ve hoşgörülü olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Malazgirt esnaf dayanışması ile selim olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: *Malazgirt esnaf dayanışması ile oportünist (fırsatçı) olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

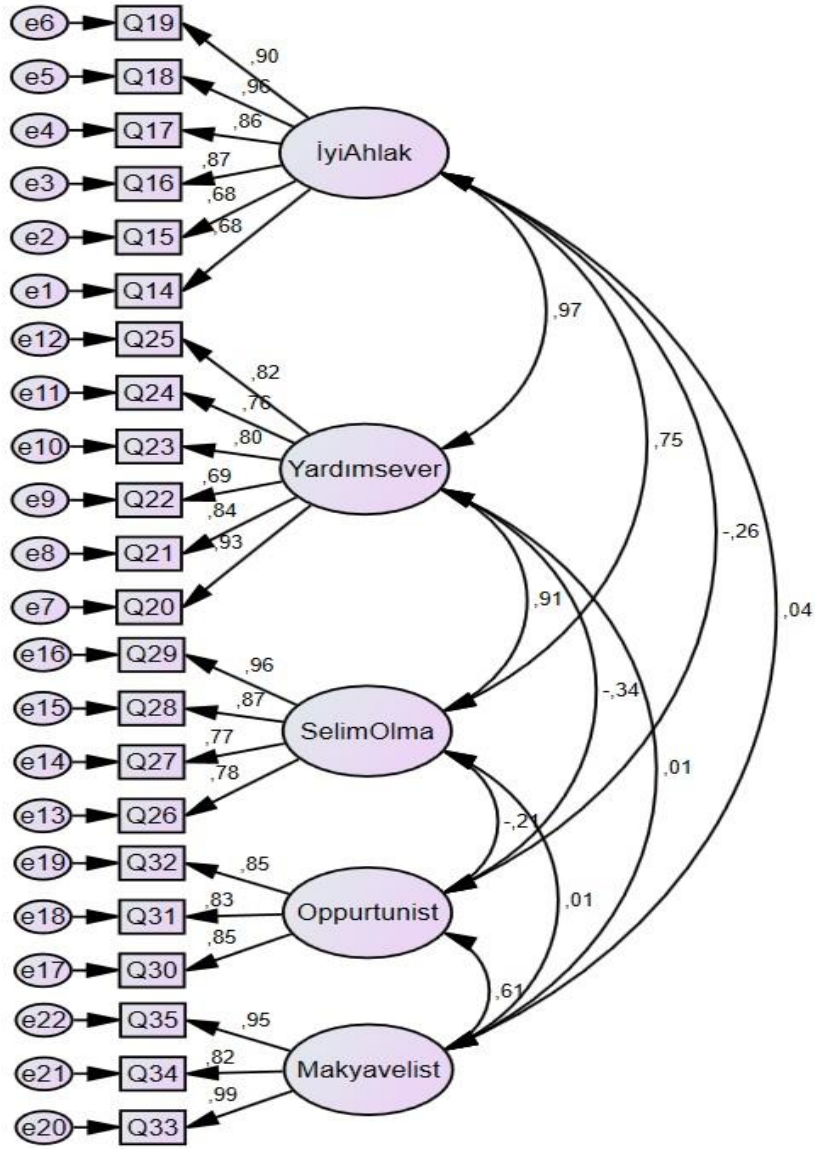
H₅: *Malazgirt esnaf dayanışması ile makyevelist (amaca giden her yol mubahtır) olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

2.2. Bulgular

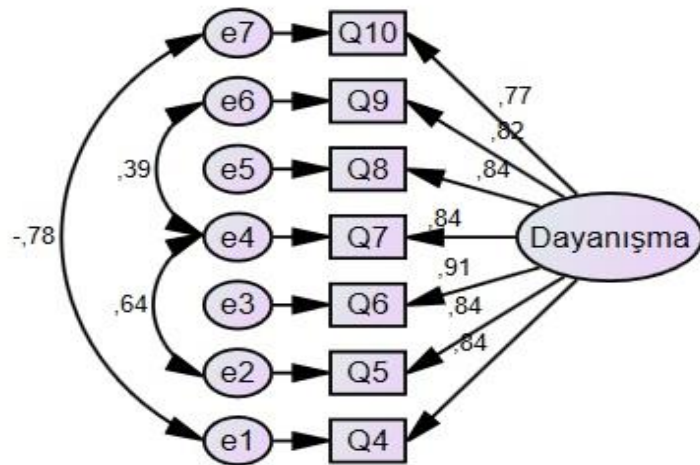
2.3.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Ölçeklerin yapı geçerlilik ve güvenilirliğini test için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinde kullanılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi iki ana yaklaşımlardır (Kahn, 2006). Açımlayıcı faktör analizi (AFA) belirleme işlevini hipotez kurmaya dönük bilgi edinilmesini temine çalışırken, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ise belirlenen bu faktörler arasında yeterli düzeyde ilişkinin var olup olmadığını, değişkenlerin hangi faktörlerle ilişkisinin olduğunu, faktörlerin birbirlerinden bağımsızlık durumunu, modeli açıklamada faktörlerin yeterli olup olmadığını test için kullanılmaktadır (Erkorkmaz vd., 2013).

Araştırmada kullanılan ölçeklere öncelikle AFA yapılmıştır. AFA sonuçlarına göre ölçek maddelerinin kendi orijinallerine uygun olduğu görülmüştür. Daha sonra yapı geçerliliğini test etmek için DFA analizi yapılmıştır. Ölçeklerin DFA yol analiz diyagramları aşağıdaki şekil 1 ve 2'deki gibidir.

Şekil 1. Ahilik Yol Analizi

Şekil 2. Dayanışma Ölçeği Yol Analizi

Yapılan DFA sonucunda dayanışma ölçeğinin uyum iyiliğini değerlerini artırmak için program tarafından önerilen modifikasyonlar yapılmıştır. Ahilik ölçeği için herhangi bir modifikasyona gerek kalmamıştır. Ölçeklere ilişkin elde edilen uyum indeksleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ölçeklere İlişkin Uyum İndeksleri

	χ^2 / df <5	AGFI >.85	GFI >.80	CFI >.90	NFI >.90	TLI >.90	RMSEA <.08
Ahilik	3,447	,944	,962	,988	,941	,987	0,078
Dayanışma	3,189	,912	,907	,947	,926	,898	0,058

Uyum iyiliği değerlerinin belirlenmesinde literatürde yaygın kullanılan “kabul edilebilir uyum iyiliği değerleri” esas alınmıştır. Buna göre ölçeklerin kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir (Hu & Bentler, 1999; Sivo vd., 2006).

Fornell ve Larcker (1981) ölçeklerin geçerliliği ve güvenilirliği sağlaması için tüm faktör yüklerinin 0,50 eşliğinden fazla olması, maddelerde kendi yapılarıyla çıkarılan ortalama varyansın (AVE) açıklanamayan varyanstan (AVE>0.50) büyük olması ve faktör kompozit güvenilirliğinin (CR) 0,60'a eşit veya daha büyük olması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 2: Güvenilirlik Analizleri

	CR	AVE	Cronbach's α
1. İyi ahlaklı olma	0,930	0,691	0,909
2. Yardımsever ve hoşgörü	0,918	0,654	0,880
3. Selim olma	0,911	0,720	0,747
4. Oportünist	0,881	0,712	0,687
5. Makyavelist	0,943	0,847	0,709
6. Dayanışma	0,943	0,704	0,609

Ölçeklere ilişkin AVE, CR ve Cronbach's α değerleri incelendiğinde tüm değerlerin kritik eşiklerin oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Buna göre ölçeklerin geçerliliği ve güvenilirliği sağladığı savunulmaktadır.

2.3.2. Demografik Bulgular

Tablo3: Demografik Veriler

	Yaş	Esnaflık Süresi	Medo Katılım Süresi
N	63	63	63
Ortalama	40,67	14,43	5,310

Medo: Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonu

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılanların yaş ortalaması 40,67 yaş, esnaflık süresi ortalaması 14,43 yıl ve Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonuna katılım

süresinin ortalaması ise 5,31 yıl olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan esnaflara yöneltilen “Malazgirt Esnaf Dayanışma Organizasyonu devam ettirilsin mi?” sorusuna tüm katılımcılar “Evet” cevabı vermişlerdir.

2.3.3. Korelasyon Analizi

Araştırmaya katılan esnafın dayanışma duygusu ile modern ahilik değerleri arasındaki ilişkinin tespitine yönelik olarak Korelasyon analizi yapılmıştır. Analize ilişkin sonuçlar tablo 2’te verilmiştir.

Tablo 4: Korelasyon Analizi Tablosu

		DUD	İAO	YHGO	SO	OO	MO
DUD	Korelasyon Katsayısı	1,000	,952**	,944**	,844**	-,781**	-,559**
	Anlamlılık	.	,000	,000	,000	,000	,000
	N	63	63	63	63	63	63

DUD =Duygusal Dayanışma; İAO = İyi ahlaklı olma; YHGO = Yardımsever ve hoşgörülü olma; SO = Selim olma; OO = Oportünist olma; MO = Makyavelist olma

Tablo 4 incelendiğinde duygusal dayanışma ile iyi ahlaklı olma, yardımlaşma ve hoşgörülü olma ve selim olma arasında $r > 0,8$ olduğundan yüksek bir korelasyon olduğu görülmektedir. Duygusal dayanışma ile iyi ahlaklı olma arasında ($r=,952$) pozitif yönlü ve $p<0,01$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuçtan dolayı **H₁** hipotezi doğrulanmıştır. Duygusal dayanışma ile iyi ahlaklı olma arasında ($r=,944$) pozitif yönlü ve $p<0,01$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuçtan dolayı **H₂** hipotezi doğrulanmıştır. Duygusal dayanışma ile selim olma arasında ($r=,844$) pozitif yönlü ve $p<0,01$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuçtan dolayı **H₃** hipotezi doğrulanmıştır. Duygusal dayanışma ile oportünist(fırsatçı) olma ($r=,-781$) negatif yönlü ve $p<0,01$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuçtan dolayı **H₄** hipotezi doğrulanmıştır. Duygusal dayanışma ile makyavelist (amaca giden her yol mubahtır) olma ($r=,-781$) negatif yönlü ve $p<0,01$ olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuçtan dolayı **H₅** hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 5: Hipotez Tablosu

Hipotezler	Kabul/Red
H1: Malazgirt esnaf dayanışması ile iyi ahlaklı olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul Edilmiştir
H2: Malazgirt esnaf dayanışması ile yardımsever ve hoşgörülü olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul Edilmiştir
H3: Malazgirt esnaf dayanışması ile selim olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul Edilmiştir
H4: Malazgirt esnaf dayanışması ile oportünist (fırsatçı) olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul Edilmiştir
H5: Malazgirt esnaf dayanışması ile makyavelist olma arasında anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul Edilmiştir

Sonuç

Ahilik, geçmişi 13. yy'la dayanan esnaf birliğidir (Düşükcan ve Başdaş, 2019:869) ve teşkilatlanması geçmiş tecrübelerle dayanarak oluşmuştur (Ayış, 2019:103). Ahiliğin kurucusu olan Ahi Evran'ın (Balcı, 2019:367) en büyük eseri şüphesiz devletin dirlik, birlik ve düzenini gaye edinerek, müntesiplerinin ahlaki değerler üzere eğitimini ve bu değerler ile ticaret yapmalarını sağladığı Ahilik Teşkilatı'dır (Düşükcan ve Başdaş, 2019:868). Ahilik yürütmüş olduğu faaliyetler ve teşkilatın işleyiş prensibiyle kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal yönleriyle toplumun tüm kesimlerinde etkisi hissedilmiş bir sivil toplum kuruluşu olmuştur (Soysal ve Tan, 2013:189). Ahi Evran, teşkilatı o kadar saygın bir konuma getirmiş ki hükümdarlar bile bu teşkilata üyeliği onur vesilesi saymışlardır (Karasoy, 2003:18).

Bu çalışmada Anadolu topraklarında kurulmuş ve ekonomik olmakla birlikte birçok sosyal görev üstlenmiş olan Ahilik teşkilatının günümüzdeki yansımaları Malazgirt esnaflarının dayanışması çerçevesinde incelenmeye çalışmıştır. Araştırma neticesinde bir dayanışma organizasyonu kurmuş olan esnafların ahilik değerleri olan iyi ahlaklı olma, yardımsever ve hoşgörülü olma ve selim (dürüst) olma arasında anlamlı ve oldukça yüksek bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar Malazgirt esnafının modern ahilik değerlerini taşıdığını göstermektedir. Ayrıca dayanışma içerisinde olan esnafların ahilikle bağdaşmayan oportunist olma ve makyavelist olma arasında da ters yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Yani Malazgirt esnafı tıpkı ahilerde olduğu gibi fırsatçı ve her yolu mubah gören bir anlayışı benimsememektedirler. Araştırmamız benzer araştırmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yeşil ve Aslanderen'in (2017) Kırşehir ili için yaptığı çalışmada esnafların ahilik değerlerine kısmen bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Soysal ve Tan (2013)'ın Kilis ili için yaptığı benzer çalışmada da yöneticilerin ve işletme sahiplerinin ahilik değerlerine bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. İnsanın unsurunun örgütler için önemi Hawthorn araştırmalarıyla ortaya konmuştur (Cora, 2017:14). Günümüzde ki modern işletmecilik anlayışı insan odaklı olmakla beraber sürdürülebilir sosyal işletmeciliği de önemli görmektedir (Uğurlu vd., 2015:321). Bu araştırmalardan çok önce ahilik teşkilatı insan unsurunu ve yardımlaşmanın önemini yüzyıllar önce yaptığı düzenlemelerle ortaya koymuştur. Günümüzde yapılan araştırmaların sonuçlarından dolayı yardımlaşmayı önceleyen ahilik değerlerinin günümüzde kısmen de olsa devam ettirildiği söylenebilir (Ceylan, 2011: 82).

Toplumların, varlıklarını güçlü bir şekilde devam ettirebilmesi, bünyelerinde barındırdıkları kurum ve kuruluşların gücüyle orantılıdır. Bir milleti güçlü kılan onun emperyalist yeteneği değil özünde barındırdığı girişimcilik değeridir. Sadece kazanmayı değil bölüşmeyi, yardımlaşmayı ve helalinden kazanmayı öğütleyen öz değerlere sahip olmak bir ülkenin en büyük gücü olacaktır. Tüm bu değerleri özünde barındıran Ahilik 13. yy'dan başlayarak 18. yy'a varıncaya kadar Anadolu'da etkinliğini kaybetmemiştir. Selçukluların ve Osmanlıların Orta Doğudan balkanlara kadar hüküm sürmesinde bu teşkilatın iktisadi, sosyal ve askeri desteğinin etkisi olmuştur. Ahilik geliştirdiği örgütlenme sistemiyle halen günümüz sorunlarının bazılarında çözüm olabilecek yetenektedir (Masca ve Karagül, 2017:84). Bu çalışma sadece bir bölgede ve az sayıda katılımcı ile yapıldığından sonuçların genelleştirilmesi uygun gözükmemektedir. Ahilik ve sonrasında lonca teşkilatı yüzyıllar boyu bu topraklarda başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Bu sayede içtimai ve iktisadi hayatta birçok katkı sunmuştur. Günümüzde toplumsal sorunların çözümünde modern ahilik benzeri kurumların oluşturulması veya ilkelerin yaşatılması etkili olabilecektir. Ahilikle ilgili yapılacak çalışmaların farklı sektörler ve geniş bir alanda değerlendirilmesi teşkilatın daha iyi anlaşılmasında etkili olacaktır.

Kaynaklar

- Akgöz, S. S., ve Ercan, E. (2017). Ahilik Felsefesi Ve Örgüt Modelinin Dünyadaki Kalkınma Modeli Olan Kooperatife Yansımaları, *Alınları Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 51-58.
- Akgündüz, M. (2014). Ticarî Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31(31), 9-18.
- Andaç, F. (1994). Osmanlı Döneminde Ahilik Teşkilatı, *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (11), 1-14.
- Arık, R. (2016). Malazgirt Ve Çevresi Yüzeysel Araştırması, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (1), 249-275.
- Arı, M. (2008). Ahiliğin Siyasal Boyutları Ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 38-55.
- Atlıhan, Ş., & Burhanlı, Ş. (2018). Malazgirt Yöresi Halı-Kilimlerinde Saçaklar, *Sanat Tasarım Dergisi*, (9), 45-50.
- Aydemir, M. (2019). Osmanlı Küçük İşletme Grupları Olarak Ahilik: Tarihsel Bir Değerlendirme, *S.C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 1-18.
- Aydın, S. (2016). Küreselleşme Ve Neo-Liberal Uygulama Sürecinde Sosyal Politika Alanında Ortaya Çıkan Problemlere Çözüm Önerisi: Osmanlı İmparatorluğu'nda Ahilik Sistemi, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1-10.
- Ayış, M.Ş. (2019). Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evren Ve Ahiliğin Rol Modelliği, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 91-116.
- Balcı, D. (2019). Bir Kurum Ve Eğitimi Örneği Olarak Ahilik Teşkilatında Eğitim, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 363-384.

-
- Batır, İ. B. (2018). Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluş Tarihine İlişkin Bir Değerlendirme, *Uluslararası Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (9), 263-281.
- Bayram, N. Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2004
- Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı Ve Esnaf Loncaları. 34.*İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(21), 81-115.
- Bilindir, S.(2019). Malazgirt Savaşının Kaderine Etki Eden Gelişme Kapsamında İstihbarat Teşkilatının Değerlendirilmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), 1-13.
- Bezer, G.Ö. (2014). Anadolu'nun Fethi Ve Drakon Çayı Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri, *Tyb Akademi Dil Edebiyat Ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 5-12.
- Ceylan, K. (2018). Ahiliğin Ortaya Çıkışı Meselesine Dair, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 131-144.
- Ceylan, K. (2012), Ahilik - Türk İslam Medeniyetinde Dünyevi Ve Uhrevi Sistem, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Cora, İ. (2017). Örgütlerin Yönetimi Açısından Ahilik Örgütüne Genel Bir Bakış; Tarihi Bir Araştırma, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 251-279.
- Dem, A., ve Akça, G. (2004). Ahilik Ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları. 22.*Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 355-376.
- Demir, M. Ş. (2017). XI. Asırda Değişen Anadolu'da Türkler: Malazgirt Savaşı (26 Ağustos 1071), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(11), 240-258.
- Doğan, K. C. (2015). Ahilik Teşkilatı, Ombudsman Ve Etik İlişkisi. 4(7), 9.*Global Journal of Economics and Business Studies*, 4(7), 28-36.
- Durak, İ. (2016). Sosyal Girişimcilik Ve Ahilik Teşkilatı: Teorik Çerçeve, *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(47), 101-119.
- Durmuş, İ. (2019). Yöneticilerin İşlerine Yönelik Tutumları, Karar Verme Tarzları Ve Modern Ahilik Davranışları. *Küresel İktisat Ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 8(16), 17.
- Düşükcan, M., ve Başdaş, O. (2019). Ahilik İlke Ve Uygulamalarının Günümüz Kobi'lerine Yansıması: Elazığ İli Örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 866-881.
- Eser, M.(2013). İlk Dönem İslam Tarihinde Muş Ve Çevresi, *İstem*, (22), 43-67.
- Erdem, E. (2019). Ahilik Teşkilatı Ve Anadolu Türk Şehirlerinin İktisadi Yapısı: Kayseri Üzerine Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (54), 208-230.
- Erdem, Y.T., ve Yiğit, H. (2010). *Bacıyân-I Rum'dan Günümüze Türk Kadınının İktisadi Hayattaki Yeri*, İstanbul Ticaret Odası Yayını No: 2010-69, İstanbul.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 39-50.
- Gündüz, A.Y., Kaya, M., Aydemir, C. (2012). Ahilik Teşkilatında Ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 37-54.
- Hacıgökmen, M. A. (2012). Anadolu'da Ahiliğin Esnaf Teşkilatı Hâline Dönüşmesi Ve Tımar Sistemine Yansımaları (Ankara Örneği), *TC. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 263-291.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55
-

- İleri, Ü. (2019). Anadolu Selçuklu'dan Osmanlı'ya Esnaf Örgütlenmeleri. *Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 8(21), 201-220.
- Kabakçılı, D. O. (2011). The Concept Of Futuwa In Kor'an, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 299-307.
- Kahn, J. H. (2006). Factor Analysis in Counseling Psychology Research, Training, and Practice: Principles, Advances, and Applications. *The Counseling Psychologist*, 34(5), 684-718.
- Karaca, H. (T.Y.). "Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği" Üzerine, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 91-92.
- Karaman, R. (2014). Türk Ahi Teşkilatının İşleyişi Ve Çorum Tarihinde Ahilik, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 93-109.
- Karasoy, Y. (2003). Ahi Kelimesi Ve Türk Kültüründe Ahilik, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 1-23.
- Karatop, B., ve Kubat, C. (2018). Ahiliğin Türk Kalite Yönetim Sistemine Etkisi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13(1), 351-368.
- Kılıçkaya, D. (2010). Halikarnas Balıkcısı Ve Ahilik, *Folklor/Edebiyat*, (63), 71-90.
- Kılınç, M. (2012). Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitimi Şekillendiren Eğitim Kurumlarından Ahilik, *Gedik, Lonca, Enderun Mektebi'nin Tarihi Gelişimleri, E-Journal Of New World Sciences Academy*, 7(4), 63-73.
- Kıranşan, K., ve Şengün, M. T. (2017). Bulanık-Malazgirt Havzası (Muş)'nın Hidrografik Özellikleri, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 149-182.
- Kıran, A. (2020). Malazgirt Savaşı, Sultan Alparslan Ve Diyojen, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 405-418.
- Kıyak, A. (2017). İslam'ın Yardımlaşma Ve Dayanışma Prensiplerinin Sosyal Hayata Aksettirilmesinde Ahiliğin Rolü: Fütüvvetnâmeler Ekseninde, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2494-2511.
- Koçak, O., ve Gürün, F. (2015). Ahilik Geleneğinin Günümüzde Sosyal İçerme Politikalarına Olabilecek Katkıları, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 126-143.
- Masca, M., & Karagül, M. (2017). Barış Ve Refahın Tesisinde Ahilik Kültürü Ve Sosyal Sermayenin Rolü, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1-18.
- Muhammedî, Z. (2014). Dini İnanç Ve Unsurların Malazgirt Zaferi'ndeki Rolü, *Tarih Dergisi*, 0(58), 1-23.
- Okumuş, E., Sarıtaş, K., Yorulmaz, A., Hazar, F., & Altay, Ş. (2018). Ahilik Kültürü Ve Günümüze Yansımaları (Eskişehir Ölçeği). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 7-38.
- Öger, A. (2019). Uygur Türklerinde Fütüvvet Kültürü, Fütüvvet-Nâmeler Ve Ahilik Teşkilatına Etkileri, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (13), 1-11.
- Özköse, K. (2011). Ahilikte Ahlak Ve Meslek Eğitimi, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 5-19.
- Öztürk, N. (2002). Ahilik Teşkilatı Ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı Ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 1-12.
- Sancaklı, S. (2010). Ahilik Ahlâkının Oluşumunda Hadislerin Etkisi, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.
- Şengül, F.N. (2017). Osmanlı Devleti'nde Çalışma Ahlakı Ve İktisadi Uygulamalar, *Aydın Toplum Ve İnsan Dergisi*, 3(2), 9-28.

-
- Sivo, S. A., Fan, X., Witta, E. L., & Willse, J. T. (2006). The Search for "Optimal" Cutoff Properties: Fit Index Criteria in Structural Equation Modeling. *The Journal of Experimental Education*, 74(3), 267-288.
- Soysal, A., & Tan, M. (2013). Ahilik İlkelerinin Günümüz İşletmelerine Yansımaları: Kilis Küçük Sanayi Sitesi İşletmeleri Örneği. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 186-202.
- Tekin, M. (2006). Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik Ve Toplumsal Dinamikleri, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), 219-235.
- Topçuoğlu, A. ve Aksan, G. (2013). Yardımlaşma Ve Dayanışma Ağlarını Bir Kent Yoksulluğu Örneği Üzerinden Okumak: Konya, *İdealkent*, 4(8), 250-269.
- Tülücü, S. (1999). Malazgirt Savaşı' Na Katılan Türk Beylerinden Sundukbey, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(13), 269-276.
- Soysal, A., & Tan, M. (2013). Ahilik İlkelerinin Günümüz İşletmelerine Yansımaları: Kilis Küçük Sanayi Sitesi İşletmeleri Örneği, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 186-202.
- Uğurlu, K., Yakut Aymankuy, Ş., ve Ar, H. (2015). Turizmde Toplam Kalite Yönetimi Ve Ahilik İlişkisi, *Akademik Bakış Dergisi*, (52), 310-328.
- Ustakara, F. (2019). Türklere Sosyal Sorumluluğun Temelleri: Halkla İlişkiler Açısından Ahilik Teşkilatı Üzerine Bir Değerlendirme, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 12(2), 1169-1181.
- Yeşil, R., & Aslander, M. (2017). Müşteri Değerlendirmeleriyle Esnaf ve Sanatkarların Ahilik Değerlerine Sahiplik Düzeylerinin İncelenmesi (Kırşehir Örneği)*. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15, 217-249.
- Yıldız Altın, K. (2018). Ahi Örgütlerinin Teşkilat Yapısı Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (12), 144-1591.
- Yücel, Y. B., Alar, G. ve Yücel, İ. (2019) Kapitalist Sisteme Karşı Çözüm Durağı: Ahilik Teşkilatı, *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 194-203.
- Yüksel, B. (2016). Sosyal Politika Sorunlarına Çözüm Aracı Olarak Ahilik, *International Journal Of Social Sciences And Education Research*, 2(2), 488-500.